

FIDEL AGUILAR

◆ EN LES ARTS ◆

◆ DECORATIVES ◆

DEL NOUCENTISME

Narcís Comadira i Joan Tarrús

Tota la mística que s'ha creat a l'entorn de Fidel Aguilar té més en compte les circumstàncies personals de la seva vida que no pas l'obra realitzada. S'ha convertit Fidel Aguilar en prototip de l'artista malaguanyat i explotat i se n'ha fet bandera de reivindicacions de classe. No negarem la desgràcia de la seva mort prematura i de les condicions en què li va tocar de desenvolupar-se, però, ens sembla que allò que realment cal fer és conèixer la realitat de la seva obra més que no pas lamentar-se per allò que no va arribar a ser.

Rafael Masó i un malentès

Dins d'aquesta mística creada a l'entorn de Fidel Aguilar ocupa un lloc important el malentès sobre la col·laboració amb Rafael Masó. És un opinió consolidada i prou estesa que Masó explotà l'obra de Fidel Aguilar, subordinant-la a la seva i canalitzant-la cap als seus interessos. D'on procedeix aquest malentès? Doncs de no haver entès allò que són les arts aplicades i que

bona part de l'obra de Fidel Aguilar ha nascut amb aquest destí. No entendre com s'ha generat aquesta obra porta fàcilment a desvalorar-la. Enteses com a

obra d'art autònoma, les seves escultures poden semblar bibelots. Enteses com a bibelots, són magnífiques, perquè evidentment, com a tals havien estat pensades. És a dir, com a objectes decoratius. Tota la col·lecció de figuretes femenines –com ara la «Sodomita», l'«Aurea Pax», el «Místic repòs» etc.– ha estat pensada amb finalitat decorativa i alguna peça, fins i tot, té caràcter funcional –per aguantar llibres. És més, la seva concepció plàstica denota que Fidel Aguilar pensava en la seva reproducció seriada i, evidentment, en argerata. La col·laboració de Masó amb Marcó s'inicià al final del 1916, amb vista a la producció de petits objectes decoratius, seguint el precedent de Gustave Violet, i, d'acord amb aquesta finalitat, és lògic pensar que Masó encarregués una sèrie d'estatuetes a Fidel Aguilar. En tot cas, el juliol del 1917, a l'exposició pòstuma de Fidel Aguilar a les Galeries Laietanes de Barcelona, hi destacaven aquestes reproduccions en argerata.

La «tutela invisible»

Un altre aspecte del malentès és la «tutela invisible i pesanta» –per dir-ho amb paraules de Montsalvatge– que «aquest assenyalador de camins que es diu Rafael Masó» exercí sobre Fidel Aguilar. No veiem en aquestes paraules de Montsalvatge cap aspecte negatiu sinó la constatació que Fidel Aguilar encara no havia arribat a la seva autonomia creativa. De fet, Montsalvatge el considera un «d'aquest estol selecte d'artesans» que «fa una Girona nova» (1).

Masó i Montsalvatge van conèixer Fidel Aguilar com a un artesà –era tallista de mobles– i la seva tutela va ser fer-li veure que, a part de «la feixuga tasca dels encàrrecs vulgars de tallista; com eren capçaleres de llit i demés detalls decoratius de gust escarransit» (2), hi havia unes *arts decoratives modernes, molt més creatives*. En aquest procés de descobriment, el pas del simple ofici a una intencionalitat estètica, és evident que la tutela de Masó havia de ser decisiva, no solament per la informació que li pogués donar sinó perquè Masó intervenia intensament en tots els detalls de les seves obres. Per tant, en els treballs que Fidel Aguilar realitzà per a obres de Rafael Masó, la relació de mestratge degué ser important. Pensem que, durant aquesta col·laboració, Fidel Aguilar tenia 19, 20 i 21 anys i Masó 34, 35 i 36, i que aquest no solament era un artista format sinó que tenia molt clar el que volia.

Serà a partir de l'estímul d'aquesta col·laboració que Fidel Aguilar troba el seu propi camí ja com a artista autònom, camí que malauradament va quedar trencat als seus inicis.

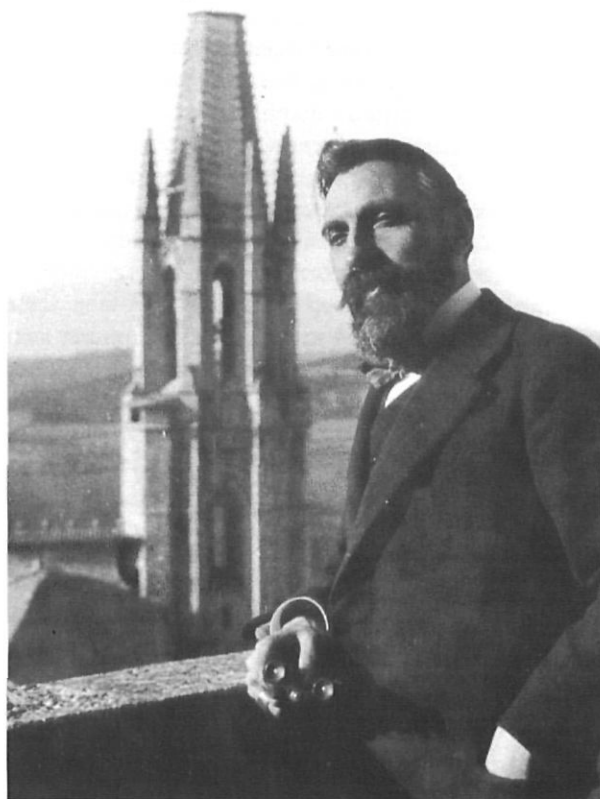
Primeres col·laboracions

La primera col·laboració creiem que van ser uns relleus per a la Casa Masramon. Una placa rectangular d'escaiola amb un nu femení, situada sobre la vidriera d'accés a la sala, i un relleu sobre una peça motllurada de coronament del rentamans del rebedor. Aquesta peça s'utilitzarà, també, a l'entrada de la Casa Ensesa de Girona i a l'escala de la Casa Cendra d'Anglès. Aquestes peces les datem al final del 1914. De totes dues peces hi ha un dibuix de Masó on queda molt definida la seva intenció formal.

El 1915, talla en fusta un relleu decoratiu per a una vidriera de la Casa Cendra d'Anglès.

El 1916 és, però, l'any en què qualla la col·laboració de Fidel Aguilar i Masó.

Als projectes d'aquest moment és evident que Masó té en compte la col·laboració de Fidel Aguilar. Així, al projecte de la Casa Cases de Sant Feliu de Guíxols, la decoració escultòrica hi és molt present. De tot el que estava pensat, Fidel Aguilar va realitzar els corns de l'abundància de la porta principal –un relleu per fer en ceràmica vidriada–, va tallar la figura de la noia inscrita en un oval destinada a la decoració d'algunes targetes de la fusteria i també a ser emmotllada en guix per a d'altres elements interiors. De fet, a la Casa Cases només es van col·locar unes de les còpies en guix. Les talles en fusta,

Rafael Masó.

Els autors d'aquest article consideren que la col·laboració entre l'arquitecte i Aguilar va ser molt positiva i afirmen que l'opinió contrària és fruit d'un malentès.

possiblement ja realitzades, Masó les va fer servir, un cop mort Fidel Aguilar, per diverses obres del 1918 (Casa Ribas Crehuet, Casa Masó i Casa Vergés). També per la Casa Cases, Fidel Aguilar va fer un altre relleu, parella de l'anterior, amb la mateixa destinació: un noi repenjat en una garlanda. D'aquest relleu no en coneixem cap exemplar en fusta ni en guix; només en tenim constància per la reproducció en terra cuita argerata de Can Marcó. Masó havia pensat, a més, en altres escultures destinades a l'exterior de la casa: uns putti amb corns de l'abundància dels quals Fidel Aguilar en féu un esbós en fang, unes cariàtides pel mirador del terrat i una lloba romana amb Ròmul i Rem per l'edícula de la llar de foc. Desavinences amb el propietari van truncar l'acabament de l'obra i cap d'aquestes escultures s'arribà a realitzar.

Els altres projectes

L'altre projecte de Masó en què Fidel Aguilar tenia un paper destacat era el de l'Escola d'Arts i Oficis, construïda l'any 1916. Aquest projecte preveia quatre escultures exemptes en el frontó de la façana de la Gran Via i una altra damunt de la porta del carrer d'Anselm Clavé. Per dificultats econòmiques cap d'aquestes escultures es dugué a terme.

Per la botiga Adroher, tallà un relleu en fusta –un nen amb una garlanda– destinat a la decoració d'una vitrina. Aquest relleu està dins de la línia dels de la Casa Cases.

Pel febrer del 1916, Fidel Aguilar tallà en fusta dos putti destinats a un paraigüer per a la Casa Ensesa. Aquí, sense sortir del camp de les arts decoratives, les escultures de Fidel Aguilar tenen ja una presència escultòria notable.

Sabem que poc temps abans de morir va anar a Barcelona per treballar-hi (3). Uns putti esculpits a les pilastres del monument a mossèn Jacint Verdaguer de Barcelona pensem que se li han d'atribuir, encara que, possiblement, l'execució en pedra no sigui de la seva mà. A més de l'evidència formal, l'amistat entre Masó i Josep Ma. Pericas –autor del monument– fa molt plausible la nostra atribució.

Peces en sèrie i il·lustracions

Un altre conjunt d'obra lligada a la decoració –però independent d'una obra arquitectònica concreta, i, per tant, realitzada sense un croquis previ de Rafael Masó– és el format per a les diverses peces pensades per ser reproduïdes en sèrie, en terra cuita i pàtina argerata, de les quals ja hem parlat. També es reproduïren en argerata dos relleus decoratius pensats inicialment per a la Casa Cases i, posteriorment, dos dels caps de pedra, escultures no pensades per ser reproduïdes.

Un altre aspecte de la col·laboració de Fidel Aguilar amb Masó és en el camp de la il·lustració. Alguns catàlegs d'Athenea reproduïen boixos de Fidel Aguilar. El primer apareix pel desembre de 1915. Es tracta del catàleg de l'Exposició de Santiago Rusiñol i hi figura la silueta d'un ocell. El febrer del 1916 dos catàlegs més porten un boix de Fidel Aguilar. Un, un senzill motiu decoratiu amb una corda nuada i, l'altre, la figura d'un cap de guerrer. El març del mateix any, per a un programa de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, gravà un boix amb un cap de Talia, i per a un concert del maig, un cap d'un noi tocant la flauta de Pan. Pel mes de novembre apareix un boix amb un ocell i una orla de corda pel programa del concert de Lluïsa Figueras. Alguns d'aquests boixos van servir també per a diversos ex-libris.

Aquesta és, amb detall, la col·laboració de Fidel Aguilar amb Masó. Això no vol dir que no atengués també a d'altres encàrrecs dins del camp de les arts decoratives:

boixos per a il·lustracions, petits repussats per a mobiliari o relleus per a orfebreria.

Masó escriu sobre Fidel

Per Masó, la mort de Fidel Aguilar, a part de l'aspecte personal, representà un cop més en el seu projecte de crear a Girona un nucli d'artesans i artistes que fessin de la ciutat un centre d'art amb personalitat pròpia. Per això, a la necrològica que Masó escrigué a la mort de Fidel Aguilar, parla d'aquesta mort com d'un càstig de Déu a Girona.

«Es tremolant de dolor que posem aquest nom que ens havia estat tan car. Diríem que se'ns ha mort un tros de nosaltres mateixos, ja que un tros nostre, un fillol nostre, era aquest gran i mirífic amic que per humilitat es signava i es feia dir Fidel.

El nostre Fidel, que ahir encare deia coses immortals amb les eines i en el boix, ens ha deixat, quan aqueixes eines i les matèries totes havien fet tracte de vassallatge i vot de docilitat a les seves mans. Ens ha deixat quan tots

l'esperit de Fidel Aguilar. Evidentment, l'estilització Art-Déco que els joves artistes gironins fan de l'obra de Fidel Aguilar havia de semblar a Masó una perversió del seu contingut més essencial. I, evidentment també, Masó devia estar dolgut de no haver estat cridat per tal de retre a Fidel Aguilar un homenatge com ell pensava que hauria de ser.

L'àmbit de les arts decoratives

Com hem vist, el gruix de l'obra de Fidel Aguilar s'adscriu a l'àmbit de les arts decoratives. És en aquest camp que la seva obra té una notable importància dins el noucentisme, comparable a l'obra que també en aquest camp desenvoluparen artistes com Josep Aragay i Josep Obiols.

Com a artista autor d'una obra no aplicada –autònoma–, la seva obra es redueix a alguns dibuixos i a algunes escultures de pedra. Es tracta d'una obra incipient que ja en el seu moment fou presentada i qualificada com a una promesa, estroncada just al moment que iniciava la seva consolidació. Pensem que només els últims caps de pedra –sobretot el darrer– constitueixen una aportació personal a l'escultura noucentista i són la penyora d'un Fidel Aguilar escultor que hagués pogut ser tan important com entenem que ho és en l'àmbit de les arts decoratives.

Narcís Comadira és poeta i escriptor.

Joan Tarrús és arquitecte.

tenim els ulls fets en la seva obra, en la eclosió de la seva obra, que era ja com un florir definitiu, fresc i puixant.

Quanta llavor que no germinarà! quanta bellesa que restarà ignota! quans frisaments romandran inèdits! I en lloc d'aquest florir, Girona, veuràs sobre ton si créixer els cards i les espines, les buides valors i les vanes cridòries!

Se'ns ha mort, l'humil, l'exemplar, el més gran artista que nostra ciutat hauria tingut si Déu, estimant-la un xic, hagués volgut servir-lo-hi. Qui sab si això no ha estat no més que un càstig!

Al que un dia visqué del nostre alè i barrejat amb nostre alè, al que tan sàbiament havia aponcellat aprés, amb sava pròpia, al que ja havia devingut home fort i graciós, culte i depurat... el nostre darrer tribut d'admiració» (6).

Destinada a la tomba de Fidel Aguilar, Masó dibuixà una creu per ser tallada en fusta. Aquesta era d'una gran simplicitat i com a únic motiu ornamental tenia dos ocells, un damunt de cada braç. Aquesta creu es simptomàtica d'allò que apreciava Masó en Fidel: aquest esperit humil i exemplar, tan pròxim al franciscanisme de Masó.

El 1930, amb motiu de la inauguració del monument a Fidel Aguilar, Masó torna a insistir en la seva valoració de l'artista en un escrit que restà inèdit possiblement perquè Masó va témer que fos entès malament. En aquest escrit, Masó creu que el monument realitzat no s'adiu amb

Notes:

- (1) Xavier Montsalvatge. *La Girona nova*. Text dels catàlegs de l'Exposició d'Artistes Gironins celebrada a les Galeries Laietanes de Barcelona el juny del 1918.
- (2) Rafael Masó. Text inèdit amb motiu de la inauguració del Monument a Fidel Aguilar el juny del 1930.
- (3) Carles Rahola. *L'escultor Fidel Aguilar*. Text llegit per l'autor en la inauguració del Monument a Fidel Aguilar el 1930.
- (4) Rafael Masó. Necrològica de Fidel Aguilar en el *Diario de Gerona*, 23-II-1917.

Interior del saló Athenea. Dibuix de Rafael Masó.

